

บทที่ 2

ทฤษฎีและทบทวนผลงานในอดีต

2.1 ระบบกำแพงกันดินสำหรับงานขุด

ในงานขุดดินสำหรับงานก่อสร้างใต้ดินในกรุงเทพมหานครนั้นจำเป็นต้องพิจารณาปัญหาการพังทลายและการเคลื่อนตัวของดินไม่เฉพาะในบริเวณที่ทำการก่อสร้างเท่านั้น ยังต้องคำนึงถึงความเสียหายที่อาจเกิดกับโครงสร้างข้างเคียงซึ่งอาจจะได้รับผลกระทบเนื่องจากการขุดดินอีกด้วย ดังนั้นการคัดเลือกและออกแบบระบบกำแพงกันดินที่เหมาะสมจึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับวิศวกรที่จะต้องคำนึงถึง

ระบบกำแพงกันดินเป็นระบบที่เหมาะสมสำหรับงานขุดดินที่มีความลึกมากและมีพื้นที่จำกัดในการก่อสร้าง โดยสามารถจำแนกตามความแข็งแกร่ง (Stiffness) ของระบบกำแพงกันดินออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

2.1.1 ระบบกำแพงกันดินแบบยืดหยุ่น (Flexible Wall)

เป็นระบบกำแพงกันดินที่นิยมใช้สำหรับการก่อสร้างห้องใต้ดินในดินเหนียวอ่อนกรุงเทพฯ เนื่องจากราคาถูกและใช้เวลาในการก่อสร้างน้อย แต่เนื่องจากเป็นระบบที่มีค่า Stiffness ต่ำจึงทำให้เกิดการเคลื่อนตัวของดินมาก ดังนั้นจึงไม่สามารถใช้ในงานขุดดินที่มีความลึกมากกว่า 11.50 เมตร (วันชัย, 2539) ซึ่งระบบกำแพงกันดินชนิดนี้ได้แก่ ระบบกำแพงกันดินเข็มพืดเหล็ก (Sheet Pile Bracing System)

2.1.2 ระบบกำแพงกันดินแบบแข็ง (Rigid Wall)

เป็นระบบกำแพงกันดินที่มีค่า Stiffness สูง จึงทำให้มีความสามารถในการควบคุมปริมาณการเคลื่อนตัวของดินให้มีปริมาณน้อยได้ ดังนั้นจึงเหมาะสมกับงานขุดดินที่ลึกมากและงานที่ไม่ต้องการให้เกิดผลเสียต่อโครงสร้างข้างเคียง นอกจากนี้ระบบกำแพงกันดินชนิดนี้ยังสามารถเปลี่ยนเป็นโครงสร้างใต้ดินถาวรเช่นการก่อสร้างสถานีรถไฟฟ้าใต้ดินอีกด้วย สำหรับระบบกำแพงกันดินชนิดนี้ได้แก่ Diaphragm Wall, Secant Pile Wall และ Contiguous Bored Pile Wall

2.2 การคำนวณแรงดันดินด้านข้าง (Lateral Earth Pressure)

หน่วยแรงดันดินด้านข้าง (Earth Pressure) คือแรงดันดินด้านหลังกำแพง โดยมีขนาดขึ้นอยู่กับปริมาณและทิศทางของการเคลื่อนตัวทางด้านข้างของกำแพง ซึ่งสามารถอธิบายโดยใช้หลักการของหน่วยแรงประสิทธิผล (Principal of Effective Stress) จากสมการ

$$\sigma_h = \sigma'_h + u \quad (2.1)$$

โดยที่ σ_h คือหน่วยแรงดันดินด้านข้างรวม
 σ'_h คือหน่วยแรงดันดินด้านข้างในรูปหน่วยแรงประสิทธิผล
 u คือความดันน้ำในโพรงดิน (Pore Water Pressure)

เมื่อกำแพงเกิดการเคลื่อนตัวออกไปโดยที่ปลายอยู่กับที่ หน่วยแรงดันดินด้านข้างรวม (σ_h) จะลดลงจากหน่วยแรงดันดินด้านข้างแบบสถิต (σ_{ho}) ในขณะที่หน่วยแรงรวมในแนวตั้ง (σ_v) มีค่าคงที่ จนกระทั่งดินอยู่ในสภาพวิบัติซึ่ง σ_h จะมีค่าต่ำสุด หน่วยแรงดันดินในสภาวะนี้เรียกว่า Active Earth Pressure (σ_{hA}) ซึ่งเป็นหน่วยแรงดันดินแบบผลัก ดังแสดงในรูปที่ 2.1

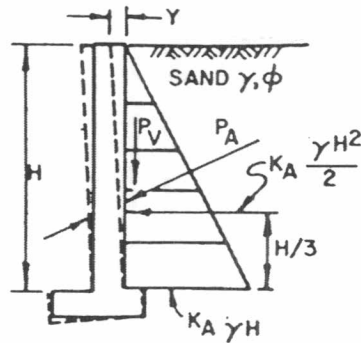
เมื่อกำแพงดันเข้าหาดินในลักษณะแบบ Tilt ค่า σ_h จะมีค่าเพิ่มขึ้นจาก σ_{ho} จนกระทั่งดินอยู่ในสภาพวิบัติ ความดันดินในสภาวะเช่นนี้เรียกว่า Passive Earth Pressure (σ_{hP}) ซึ่งเป็นหน่วยแรงดันดินแบบดัน ดังแสดงในรูปที่ 2.2

DM7.2 (1982) ได้ให้ปริมาณการ Tilt ของกำแพงสำหรับดินชนิดต่าง ๆ กันที่ทำให้เกิดสภาพวิบัติในสภาวะ Active และ Passive ดังแสดงในตารางที่ 2.1

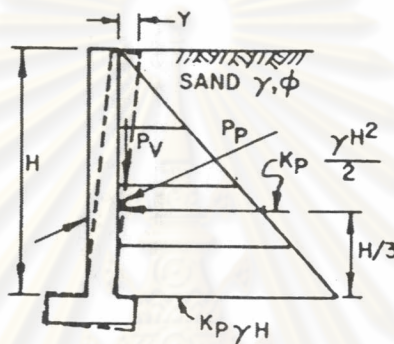
ตารางที่ 2.1 ค่า Tilt ของกำแพงที่ทำให้เกิดสภาพวิบัติในสภาวะ Active และ Passive (DM7.2, 1982)

ชนิดของดิน	γ/H	
	Active	Passive
ทรายแน่น	.0005	.002
ทรายหลวม	.002	.006
ดินเหนียวแข็ง	.01	.02
ดินเหนียวอ่อน	.02	.04

หมายเหตุ γ คือการเคลื่อนตัวในแนวราบที่หัวกำแพง
 H คือความสูงของกำแพง

รูปที่ 2.1 ลักษณะของหน่วยแรงดันดินด้านข้างในสถานะ Active
เมื่อกำแพงเคลื่อนที่ออกจากดินหลังกำแพง (DM7.2, 1982)

รูปที่ 2.2 ลักษณะของแรงดันดินด้านข้างในสถานะ Passive
เมื่อกำแพงเคลื่อนที่เข้าหาดินหลังกำแพง (DM7.2, 1982)

การคำนวณหาแรงกระทำด้านข้างที่กระทำกับโครงสร้างของระบบมีวิธีคำนวณดังนี้

2.2.1 การวิเคราะห์หน่วยแรงดันดินด้านข้างแบบสถิต (At Rest Pressure)

ใช้ในกรณีที่ระบบกำแพงกันดินมี Stiffness และ Rigidity สูงมากจนทำให้กำแพงไม่เกิดการเคลื่อนตัวเลย ดังแสดงในรูปที่ 2.3 โดยคำนวณได้จาก

$$\sigma_{ho} = \sigma'_{ho} + u \quad (2.2)$$

โดย σ_{ho} คือหน่วยแรงดันดินด้านข้างรวมแบบสถิต

σ'_{ho} คือหน่วยแรงดันดินด้านข้างในรูปหน่วยแรงประสิทธิผลแบบสถิต โดยที่

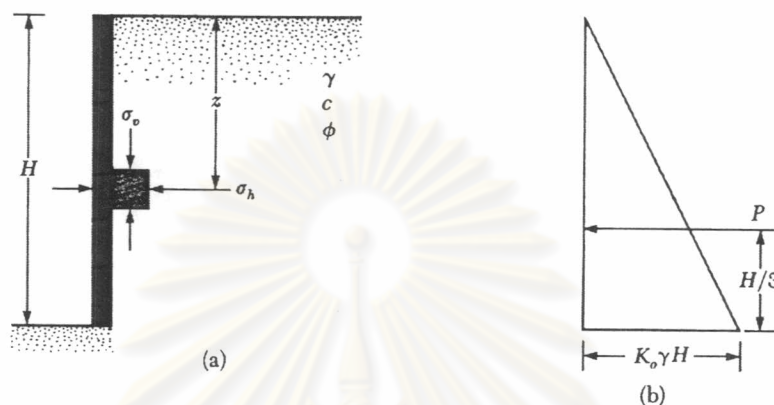
$$\sigma'_{ho} = K_0 \sigma'_{vo} \quad (2.3)$$

K_0 คือสัมประสิทธิ์แรงดันด้านข้างแบบสถิต (Coefficient of Earth Pressure at Rest)

σ'_{vo} คือหน่วยแรงประสิทธิผลในแนวดิ่งตามธรรมชาติ โดยที่

$$\sigma'_{vo} = \sigma_{vo} - u \quad (2.4)$$

σ_{vo} คือหน่วยแรงรวมในแนวดิ่ง

รูปที่ 2.3 ลักษณะของหน่วยแรงดันดินด้านข้างในสถานะ At Rest (Das, 1998)

ค่าสัมประสิทธิ์แรงดันด้านข้างแบบสถิต (K_o) ของดินเหนียวขึ้นอยู่กับค่าพลาสติกซิตี (PI) และประวัติหน่วยแรงของดินที่แสดงอยู่ในรูปของสัดส่วนการอัดแน่นเกินตัว (Over Consolidation Ratio, OCR) ดังแสดงในรูปที่ 2.4

โดยที่สมการแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง K_o กับ ϕ' และ K_o กับ PI ของดินเหนียวในสถานะอัดแน่นปกติ (Brooker & Ireland, 1965) เป็นดังนี้

$$K_o = 0.95 - \sin \phi' \quad (2.5)$$

$$K_o = 0.4 + 0.007(PI) \quad ; PI = 0-40\% \quad (2.6)$$

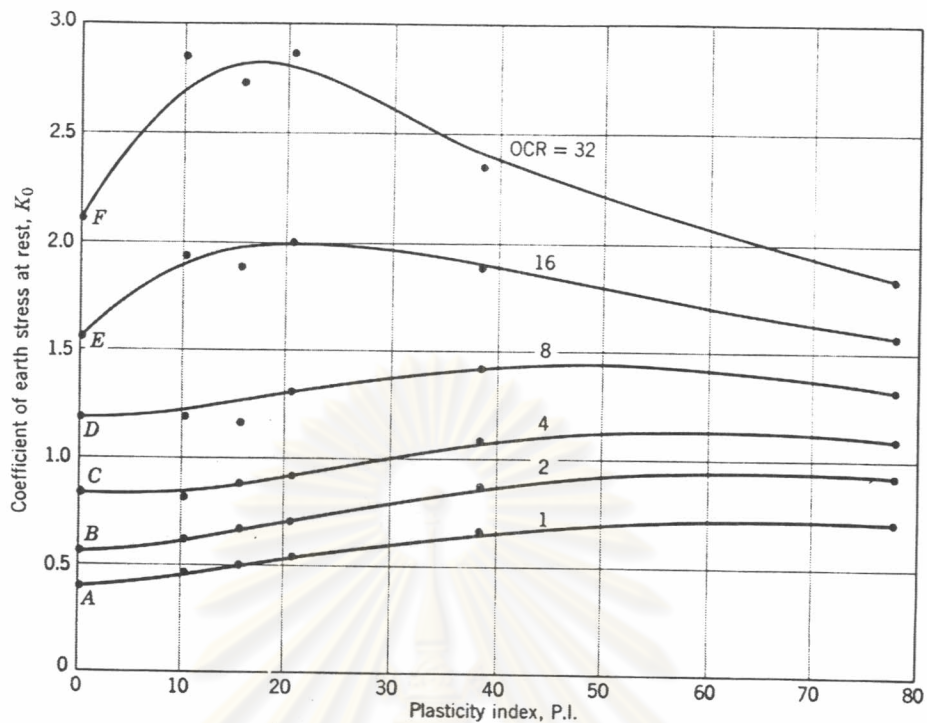
$$K_o = 0.64 + 0.001(PI) \quad ; PI = 40-80\% \quad (2.7)$$

โดยที่ค่า ϕ' เป็นค่ามุมต้านทานแรงเฉือนในรูปของหน่วยแรงประสิทธิผลของดินเหนียวในสถานะอัดแน่นปกติ ซึ่งมีค่าระหว่าง $20^\circ - 30^\circ$

สำหรับดินเม็ดหยาบ ค่า K_o ขึ้นอยู่กับสถานะความแน่นและสัดส่วนการอัดแน่นเกินตัว ในกรณีที่ทรายมีค่าความแน่นปานกลาง (Medium Dense) หรือแน่น (Dense) และ OCR = 1 ค่า K_o สามารถประเมินได้จากสมการ (Jaky, 1944 cited in Terzaghi, Peck, and Mesri, 1996:104) ดังนี้

$$K_o = 1 - \sin \phi' \quad (2.8)$$

รูปที่ 2.4 ค่า K_0 เป็นฟังก์ชันของดัชนีพลาสติกซิตี (PI) และ OCR

(After Brooker & Ireland, 1965)

2.2.2 การวิเคราะห์หน่วยแรงดันดินด้านข้างโดยหลักการของ Rankine

Rankine ได้เสนอทฤษฎีของการวิเคราะห์หน่วยแรงดันดินด้านข้าง โดยมีสมมติฐานดังนี้

- การวิบัติของมวลดินเป็นไปตามกฎของ Mohr และ Coulomb
- พื้นผิวดินหลังกำแพงต้องอยู่ในแนวราบ
- การวิบัติเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของหน่วยแรงในแนวนอน (σ_h) ในขณะที่หน่วยแรงในแนวตั้ง (σ_v) คงที่
- ระนาบการวิบัติของดินเป็น Planar Surface โดยระนาบของการวิบัติทำมุม $45 + \frac{\phi}{2}$ กับระนาบของหน่วยแรงหลักสูงสุด (Major Principal Stress Plane)
- ผิวผนังกำแพงเรียบไม่มีความเสียดทานและอยู่ในแนวตั้ง
- ทิศทางของหน่วยแรงหลักที่เกิดขึ้นทุกจุดในมวลดินภายในระนาบของการวิบัติอยู่เฉพาะในแนวตั้งและแนวนอน
- ทุกจุดในมวลดินภายในขอบเขตระหว่างกำแพงกับระนาบของการวิบัติจะเกิดการวิบัติพร้อม ๆ กัน

2.2.2.1 Rankine Active Earth Pressure

เมื่อกำแพงเกิดการเคลื่อนตัวออกจากดินหลังกำแพงจนกำแพงอยู่ในลักษณะ Tilting จะทำให้เกิดการลดลงของค่าหน่วยแรงในแนวนอนดังแสดงในรูปที่ 2.5 ในขณะที่หน่วยแรงในแนวตั้งคงที่และเมื่อการเคลื่อนที่ของกำแพงมีระยะมากขึ้นจนถึงสภาพพังทลายของดิน (Failure) แล้ว ค่าหน่วยแรงในแนวนอนในสถานะเช่นนี้เรียกว่า Active Earth Pressure (σ_{hA})

จากความสัมพันธ์ของ Mohr's Circle ในสภาพวิบัติสัมผัสกับ Mohr-Coulomb Envelope หน่วยแรงดันดินในสถานะ Active สามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$\sigma_{hA} = \frac{1 - \sin \phi}{1 + \sin \phi} \sigma_v - 2c \sqrt{\frac{1 - \sin \phi}{1 + \sin \phi}} \quad (2.9)$$

สำหรับกรณีดินทรายและดินเหนียวเมื่อพิจารณาในปัญหาระยะยาว จะวิเคราะห์ค่าของหน่วยแรงประสิทธิผลได้จากสมการ

$$\sigma'_{hA} = K_A (\sigma_v - u) - 2c' \sqrt{K_A} \quad (2.10)$$

โดยที่ $K_A = \frac{1 - \sin \phi'}{1 + \sin \phi'}$ หรือเรียกว่า Coefficient of Active Earth Pressure

ϕ' และ c' คือค่ามุมด้านในรูปหน่วยแรงประสิทธิผลและความเชื่อมั่นที่ปรากฏในรูปหน่วยแรงประสิทธิผล

ซึ่งหน่วยแรงความดันรวมหาได้จาก

$$\sigma_{hA} = \sigma'_{hA} + u \quad (2.11)$$

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับกรณีของ Saturated Clay ($\phi = 0$ Concept) ค่าหน่วยแรงดันดินในสภาวะ Active หาได้จาก

$$\sigma_{hA} = \sigma_v - 2c \quad (2.12)$$

จากสมการข้างต้น พบว่าจะเกิด Tensile Stress ซึ่งลดลงตามระยะที่ลึกลงไปจากผิวดิน จนมีค่าเป็นศูนย์ที่ระยะ Z_c ซึ่งสามารถหาได้จาก

$$Z_c = \frac{2c}{\gamma_t} \quad (2.13)$$

โดยที่ Z_c คือความลึกที่เกิด Tension Crack
 γ_t คือหน่วยน้ำหนักรวมของดิน

กรณีที่มี Surcharge (q) กระทำที่ผิวดิน ความลึกที่เกิด Tension Crack หาได้จาก

$$Z_c = \frac{2c + q}{\gamma_t} \quad (2.14)$$

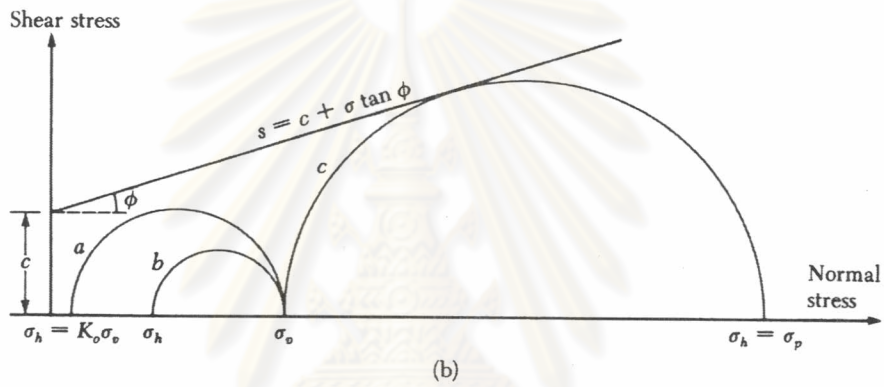
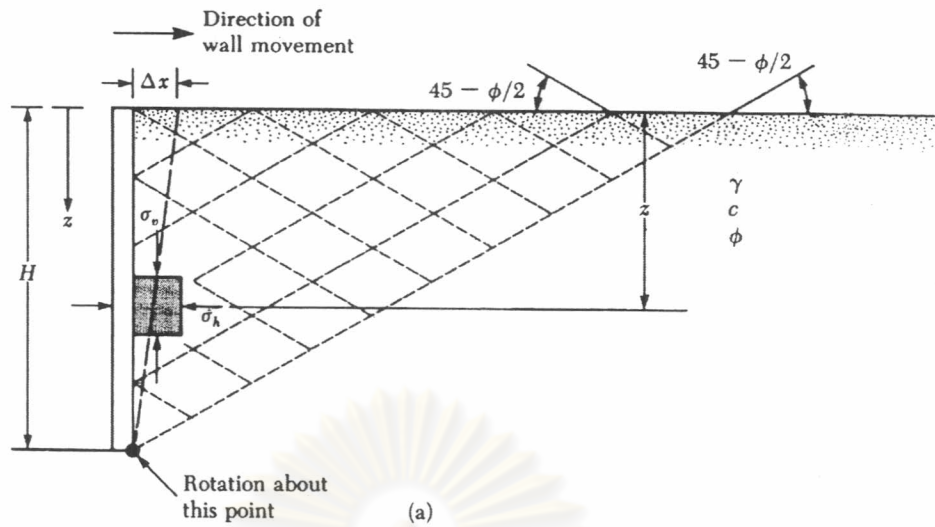
2.2.2.2 Rankine Passive Earth Pressure

กรณีที่กำแพงเกิดการเคลื่อนตัวเข้าหากำแพงกันดิน จนหน่วยแรงดันดินในแนวนอนเพิ่มขึ้นจนถึงสภาพพังทลาย ในขณะที่หน่วยแรงในแนวตั้งคงที่ เรียกสภาวะของหน่วยแรงดันดินในแนวนอนที่เกิดขึ้นเช่นนี้ว่า Passive Earth Pressure (σ_{hP}) ดังแสดงในรูปที่ 2.6

จากหลักการทางเรขาคณิตของ Mohr's Circle ในสภาพวิบัติสัมพันธ์กับ Mohr-Coulomb Envelope หน่วยแรงดันดินในสภาวะ Passive เขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$\sigma_{hP} = \frac{1 + \sin \phi}{1 - \sin \phi} \sigma_v + 2c \sqrt{\frac{1 + \sin \phi}{1 - \sin \phi}} \quad (2.15)$$

รูปที่ 2.6 Rankine Passive Earth Pressure (Das, 1999)

- (a) ลักษณะการเคลื่อนตัวของกำแพงกันดินในสภาวะ Passive ของ Rankine
- (b) Mohr's Circle ของหน่วยแรงดันดินในสภาวะ Passive ของ Rankine
- (c) หน่วยแรงดันดินในสภาวะ Passive ของ Rankine

กรณีดินทรายและดินเหนียวเมื่อพิจารณาในปัญหาระยะยาว จะวิเคราะห์ค่าของหน่วยแรงประสิทธิผลได้จากสมการ

$$\sigma'_{hp} = K_p (\sigma_v - u) + 2c' \sqrt{K_p} \quad (2.16)$$

โดยที่ $K_p = \frac{1 + \sin \phi'}{1 - \sin \phi'}$ หรือเรียกว่า Coefficient of Passive Earth Pressure

ซึ่งหน่วยแรงความดันรวมหาได้จาก

$$\sigma_{hp} = \sigma'_{hp} + u \quad (2.17)$$

สำหรับกรณีของ Saturated Clay ($\phi = 0$ Concept) ค่าหน่วยแรงดันดินในสภาวะ Passive หาได้จาก

$$\sigma_{hp} = \sigma_v + 2c \quad (2.18)$$

ในกรณีที่ดินอยู่ใต้น้ำและมี Surcharge เนื่องจากน้ำหนักบรรทุกของเครื่องจักร อุปกรณ์การก่อสร้าง การวิเคราะห์หน่วยแรงดันดินในแนวดิ่งต้องคำนึงถึงหน่วยแรงที่เพิ่มขึ้นด้วย

$$\sigma_v = \gamma_t Z + \gamma_w * h + q \quad (2.19)$$

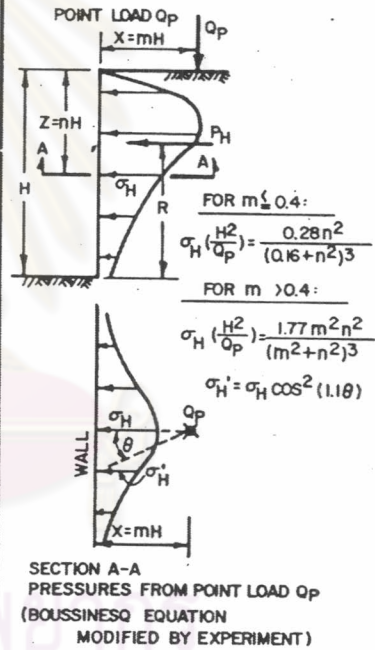
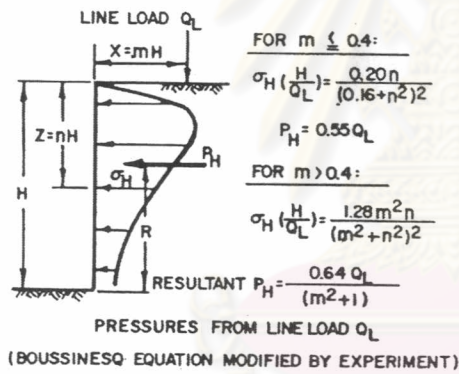
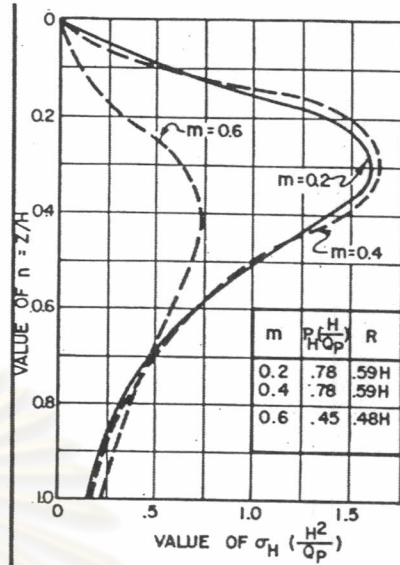
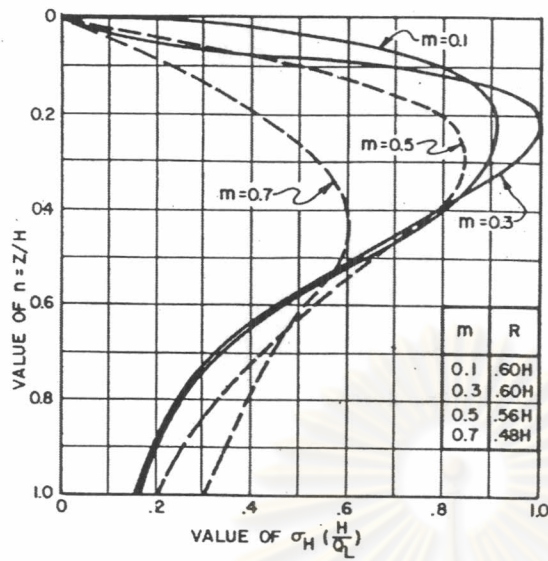
โดยที่ Z คือความลึกของดินที่จุดที่พิจารณาจากผิวดิน
 γ_w คือหน่วยน้ำหนักของน้ำ
 h คือความลึกของน้ำที่จุดที่พิจารณาจากผิวน้ำ
 q คือ Surcharge ที่กระทำที่ผิวดิน

โดย Surcharge ดังกล่าวต้องมีความกว้างและยาวครอบคลุมมวลดินที่เกิดการวิบัติ ในกรณีที่ Surcharge กระทำในรูปลักษณะอื่น ๆ เช่น Line Load, Concentrated Load (รูปที่ 2.7), Uniform Load (รูปที่ 2.8) และหน่วยแรงที่เพิ่มขึ้นจากการบดอัดดิน (รูปที่ 2.9) การคาดคะเนหน่วยแรงดันดินด้านข้างทำโดยใช้ Elasticity Theory โดยการเพิ่มของหน่วยแรงจะอยู่ในรูปของหน่วยแรงรวมซึ่งแสดงได้โดยสมการ

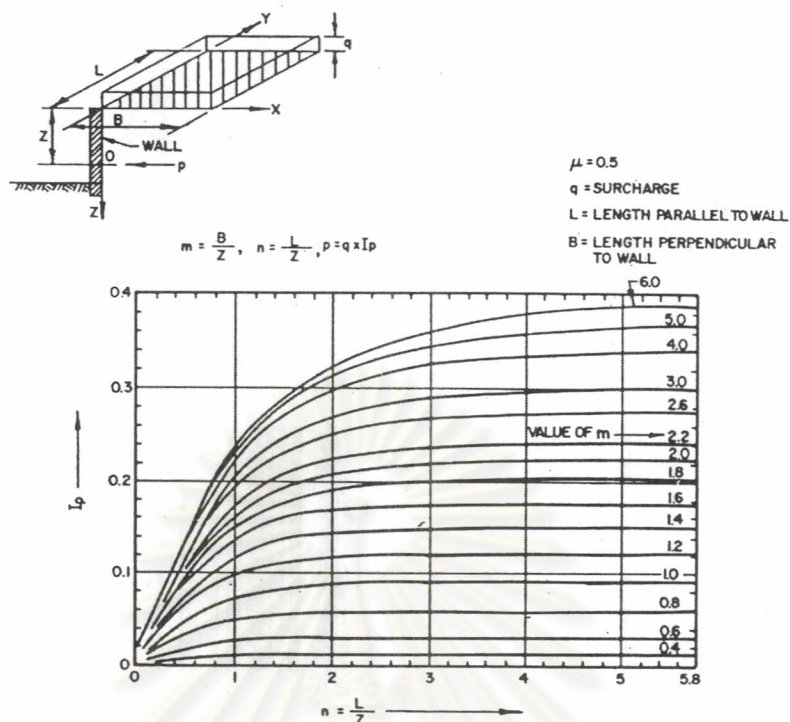
$$\text{กรณี Active Case;} \quad \sigma_h = \sigma_{hA} + \Delta \sigma_h \quad (2.20)$$

$$\text{กรณี Passive Case;} \quad \sigma_h = \sigma_{hP} + \Delta \sigma_h \quad (2.21)$$

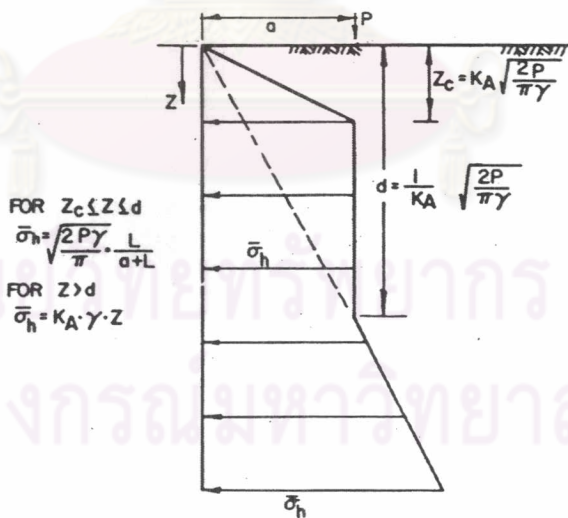
โดยที่ $\Delta \sigma_h$ คือหน่วยแรงดันดินด้านข้างที่เพิ่มขึ้นที่คาดคะเนโดยใช้ Elasticity Theory

รูปที่ 2.7 การคาดคะเนค่า $\Delta\sigma_h$ เนื่องจากผลของ Line Load และ Concentrated Load กระทำที่ผิวดินด้านหลังกำแพง โดยทฤษฎี Elasticity (DM 7.2, 1982)

รูปที่ 2.8 การคาดคะเนค่า $\Delta\sigma_h$ เนื่องจากผลของ Uniform Load กระทำที่ผิวดินด้านหลังกำแพง โดยทฤษฎี Elasticity (DM 7.2, 1982)

P (ROLLER LOAD) = $\frac{\text{DEAD WT. OF ROLLER} + \text{CENTRIFUGAL FORCE}}{\text{WIDTH OF ROLLER}}$

a : DISTANCE OF ROLLER FROM WALL

L : LENGTH OF ROLLER

รูปที่ 2.9 การคาดคะเนค่า $\Delta\sigma_h$ เนื่องจากผลของของแรงบดอัด กระทำที่ผิวดินด้านหลังกำแพง (DM 7.2, 1982)

2.3 พฤติกรรมการเคลื่อนตัวของดินในงานขุด

ตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการเคลื่อนตัวของกำแพงกันดิน ซึ่งเป็นสาเหตุของการวิบัติของโครงสร้างกำแพงกันดินมีดังนี้

- 1) สภาพของชั้นดินและน้ำใต้ดิน
- 2) การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำใต้ดิน
- 3) ขนาดและลักษณะของพื้นที่ขุด
- 4) ชนิดและค่าสถิติเฟนสของกำแพงกันดินรวมถึงระยะห่างของค้ำยัน
- 5) น้ำหนักบรรทุกทุกข้างพื้นที่งานขุด
- 6) วิธีและขั้นตอนการก่อสร้าง
- 7) คุณภาพของผู้รับเหมาในการก่อสร้าง (Workmanship)
- 8) ระยะเวลาที่ใช้ในการขุด

ซึ่งในที่นี้จะมุ่งเน้นเฉพาะการเคลื่อนตัวเนื่องจากงานขุดและระบบค้ำยันเท่านั้น

2.3.1 การเคลื่อนตัวทางด้านข้างของกำแพงกันดินเนื่องจากงานขุด

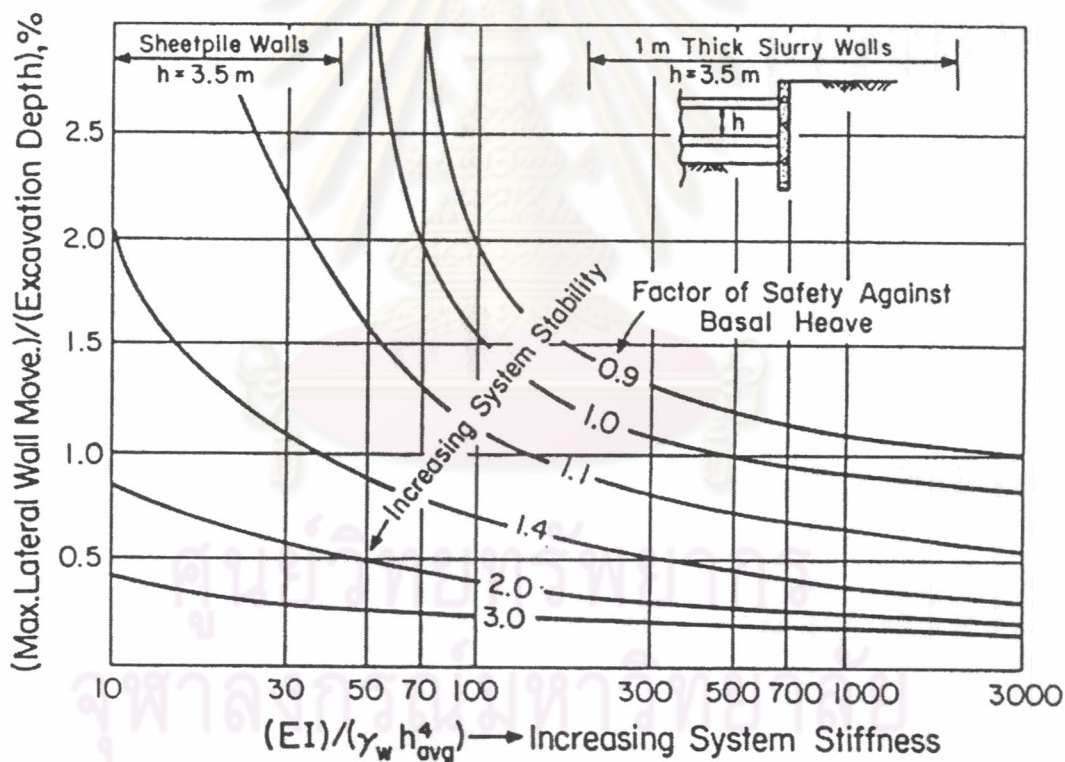
จากการศึกษาของ Clough, Smith and Sweeney (1989) ได้เสนอความสัมพันธ์ระหว่าง การเคลื่อนตัวทางด้านข้างของกำแพงกันดินต่อความลึกของการขุดกับ System Stiffness และ Factor of Safety Against Basal Heave (F.S.) ดังแสดงในรูปที่ 2.10 จากความสัมพันธ์ที่แสดงในรูปนั้นจะเห็นว่าเมื่อค่า F.S. ต่ำกว่า 1.5 การเคลื่อนตัวของกำแพงกันดินมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อเทียบกับกรณีที่ F.S. มีค่ามากกว่า 1.5 นอกจากนี้รูปที่ 2.10 ยังแสดงถึงความสำคัญของ Stiffness ของกำแพงกันดินและระยะห่างของระบบค้ำยันต่อการเคลื่อนตัวอีกด้วย คือในกรณีที่ F.S. มีค่าต่ำคือมีค่าเข้าใกล้ 1 การเคลื่อนตัวของกำแพงกันดินอาจเกิดขึ้นในปริมาณที่มากกว่า 2% ของงานขุดแม้จะดำเนินการก่อสร้างอย่างถูกต้องหรือมีคุณภาพเพียงใดก็ตาม แต่ในทางกลับกันเมื่อ F.S. มีค่ามากกว่า 2 การเคลื่อนตัวที่เกิดขึ้นจะมีปริมาณน้อยกว่า 0.5% ของความลึกงานขุดเท่านั้น

2.3.2 การทรุดตัวของดินหลังกำแพงกันดินเนื่องจากงานขุด

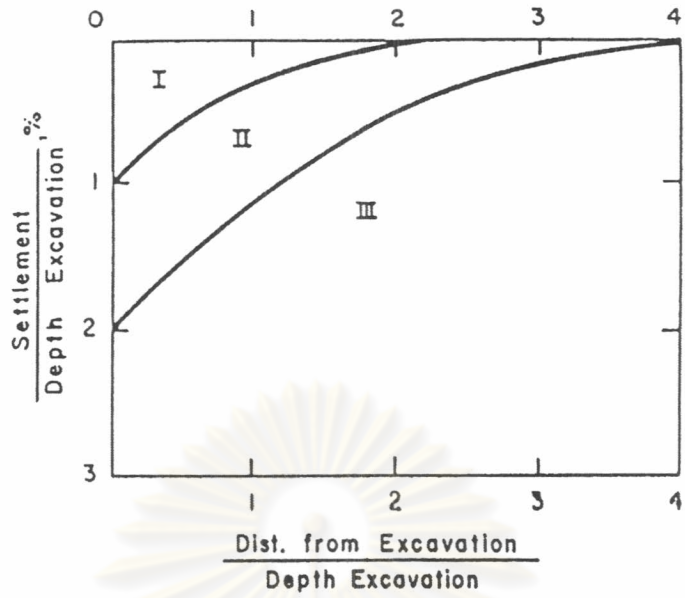
Peck (1969) ได้ทำการศึกษาปริมาณการทรุดตัวของดินหลังกำแพงกันดินชนิด Braced Sheet Pile และ Soldier Pile Wall และได้เสนอความสัมพันธ์ระหว่างการทรุดตัวต่อความลึกของงานขุดกับระยะทางจากกำแพงกันดินต่อความลึกงานขุดดังรูปที่ 2.11 โดยแบ่งข้อมูลที่ได้ออกเป็น 3 ส่วน คือ ในส่วนที่ I ดินในบริเวณงานขุดเป็นดินจำพวกดินทราย ดินเหนียวแข็งและดินเหนียวอ่อนที่มีความหนาของชั้นดินน้อย ซึ่งในส่วนที่ I นี้จะมีการเคลื่อนตัวของดินเกิดขึ้นน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับทั้ง 3

ส่วน โดยการเคลื่อนตัวที่มากที่สุดคือ 0.1% ของความลึกงานขุดและเกิดขึ้นที่บริเวณใกล้กำแพงกันดิน ส่วนที่ II และ III ดินในบริเวณงานขุดเป็นดินเหนียวอ่อนทั้งสองส่วน แต่ในส่วนที่ II จะใช้กับดินที่อยู่จนสุดความลึกของงานขุดและส่วนที่ III เป็นดินที่อยู่ลึกมากจากระดับขุด ซึ่งการเคลื่อนตัวของดินในทั้ง 2 ส่วนนี้เกิดขึ้นมากเนื่องจาก Plastic Yielding ที่เกิดขึ้นใต้งานขุด

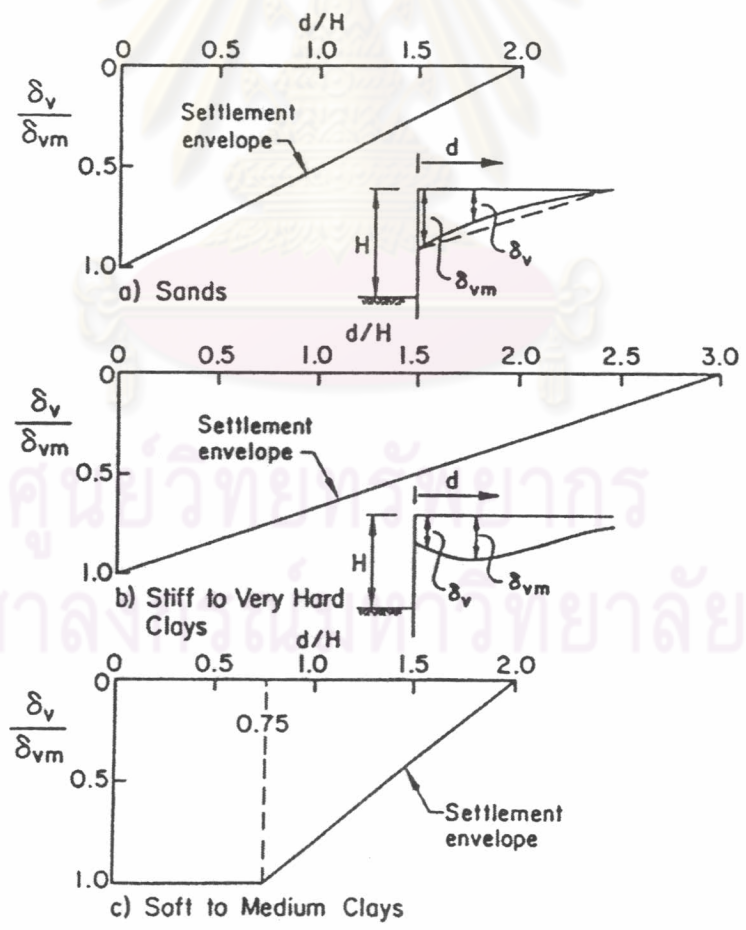
Clough and O'Rourke (1990) ได้เสนอแผนผังในการประมาณการทรุดตัวหลังกำแพงกันดิน โดยแบ่งตามประเภทของดินในงานขุดดังแสดงในรูปที่ 2.12 โดยให้ข้อแนะนำในการใช้แผนผังว่าเป็นการประมาณการทรุดตัวในระหว่างการขุดและการติดตั้งระบบค้ำยันเท่านั้น ไม่รวมถึงในส่วนองงานอื่นๆ ที่ทำในพื้นที่ขุดเช่น Dewatering, งานก่อสร้างหรือรื้อถอนเสาเข็มและงานติดตั้งกำแพงกันดิน ในส่วนของแผนผังสำหรับงานขุดในดินเหนียวแข็งจะใช้ได้ในกรณีกำแพงกันดินมีความมั่นคงและได้รับการก่อสร้างอย่างถูกต้องเท่านั้น

รูปที่ 2.10 ความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนตัวทางด้านข้างของกำแพงกันดิน ต่อความลึกของการขุดกับ System Stiffness และ Factor of Safety Against Basal Heave (Clough, Smith and Sweeney, 1989)

รูปที่ 2.11 การทรุดตัวที่ผิวดินที่ระยะห่างจากกำแพงกันดินต่างๆ โดย Peck (1969)

รูปที่ 2.12 การทรุดตัวที่ผิวดินที่ระยะห่างจากกำแพงกันดินต่างๆ แบ่งตามชนิดของดินโดย Clough and O'Rourke (1990)

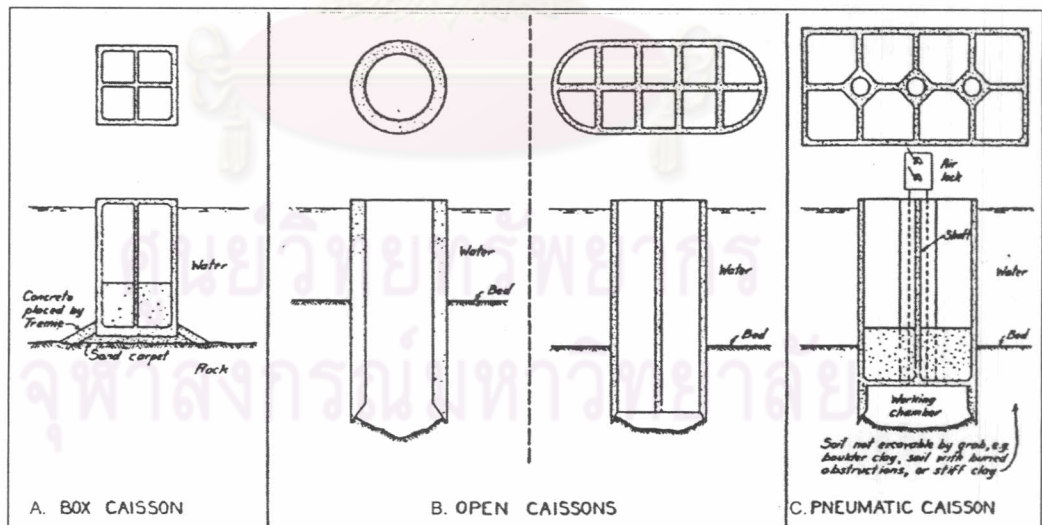

2.4 ระบบการจมบ่อคอนกรีตเสริมเหล็ก (Sinking Reinforced Concrete Caisson)

เทคนิคการจมบ่อคอนกรีตเสริมเหล็กโดยทั่วไปมักนิยมเลือกใช้ในการก่อสร้างฐานรากสำหรับถ่ายน้ำหนักบรรทุกจากโครงสร้างลงสู่ดินระดับลึกที่มีกำลังรับน้ำหนักเพียงพอเหมือนกับฐานรากเสาเข็ม แต่เนื่องจากการก่อสร้างฐานรากโดยเทคนิควิธีนี้จะมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าฐานรากเสาเข็มมาก ดังนั้นจึงเลือกใช้เทคนิคการก่อสร้างฐานรากโดยระบบจมบ่อคอนกรีตเสริมเหล็กเฉพาะในกรณีดังต่อไปนี้

- 1) การก่อสร้างฐานรากโครงสร้างขนาดใหญ่ที่ต้องรับน้ำหนักบรรทุกสูงและไม่สามารถใช้วิธีการก่อสร้างฐานรากเสาเข็มในการถ่ายน้ำหนักบรรทุกลงสู่ชั้นดินที่มีความสามารถในการรับน้ำหนักบรรทุกได้ เนื่องจากมีอุปสรรคในการก่อสร้างเช่นในชั้นดินมีหินขนาดใหญ่ (Boulders) กีดขวางอยู่
- 2) การก่อสร้างฐานรากใต้น้ำ เช่นการทำฐานรากของสะพานข้ามแม่น้ำหรือท่าเทียบเรือ เป็นต้น ซึ่งในการออกแบบต้องคำนึงถึงแรงกระทำต่อฐานรากเนื่องจากกระแสน้ำรวมทั้งการกัดเซาะที่อาจเกิดขึ้นด้วย
- 3) ฐานรากของโครงสร้างที่ต้องมีความสามารถในการรับแรงในแนวราบสูง เช่น เสาไฟฟ้าแรงสูง เป็นต้น

รูปแบบของระบบการจมบ่อคอนกรีตเสริมเหล็กโดยแบ่งตามวิธีการก่อสร้างมี 3 ชนิด ดังนี้

รูปที่ 2.13 รูปแบบของระบบการจมบ่อคอนกรีตเสริมเหล็กทั้ง 3 ชนิด (Lee, 1961)

- (a) Box Caisson
- (b) Open Caisson
- (c) Pneumatic Caisson

2.4.1 ระบบจมน้ำบ่อคอนกรีตเสริมเหล็กชนิดปลายด้านล่างปิด (Box Caisson)

เป็นระบบจมน้ำบ่อคอนกรีตเสริมเหล็กที่ใช้ในกรณีที่ต้องทำการก่อสร้างใต้น้ำและระดับดินที่มีกำลังเหมาะสมในการรองรับน้ำหนักที่ถ่ายจากบ่อคอนกรีตฯ (Bearing Surface) จะต้องอยู่ไม่ลึกมากนัก เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดินไหลเข้าในพื้นที่ขณะทำการปรับระดับพื้นดินบริเวณที่เป็นฐานรองรับบ่อคอนกรีตฯ โดยลักษณะของบ่อคอนกรีตฯ เป็นแบบปลายล่างปิดดังแสดงในรูปที่ 2.13A

การก่อสร้างเริ่มจากการทำโครงสร้างผนังของบ่อบนพื้นดิน หลังจากบ่อคอนกรีตจนได้กำลังเพียงพอแล้วจึงทำการลากจูงบ่อคอนกรีตฯ ไปติดตั้งในพื้นที่ทำการก่อสร้าง แล้วจึงทำการจมน้ำบ่อคอนกรีตฯ ด้วยการเพิ่มน้ำหนักของบ่อคอนกรีตฯ ให้จมลงไปยังระดับ Bearing Surface โดยการเทวัสดุถ่วงน้ำหนักลงไปภายในบ่อ เช่นทราย, น้ำ, กรวด หรือคอนกรีต เป็นต้น หลังจากทำการจมน้ำบ่อฯ จนถึงระดับที่ต้องการแล้วต้องทำการป้องกันการกัดเซาะดินที่บริเวณปลายล่างของบ่อจากกระแสการถล่มทรายหรือกรวดแล้วเทคอนกรีตปิดทับหน้า

2.4.2 ระบบจมน้ำบ่อคอนกรีตเสริมเหล็กชนิดปลายทั้ง 2 ด้านเปิด (Open Caisson)

ระบบ Open Caisson สามารถใช้ในการถ่ายน้ำหนักจากโครงสร้างลงสู่ดินที่มีระดับลึกมากได้และค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างค่อนข้างต่ำ โดยลักษณะของบ่อคอนกรีตฯ ชนิดนี้ปลายบนและล่างของบ่อจะเปิดตลอดเวลาที่ทำการก่อสร้างดังแสดงในรูปที่ 2.13B

ในการก่อสร้างบ่อคอนกรีตเสริมเหล็กโดยระบบนี้จะทำการก่อสร้างผนังบ่อทีละชั้น (Lift) แล้วจึงทำการจมน้ำบ่อลงไปด้วยน้ำหนักของตัวเอง โดยเริ่มแรกของการก่อสร้างนั้นจะต้องทำการปรับพื้นที่ที่ทำการก่อสร้างก่อนแล้วจึงสร้างขอบตัด (Cutting Shoe) ซึ่งเป็นส่วนล่างสุดของบ่อคอนกรีตฯ บนพื้นที่ที่จะทำการก่อสร้าง หลังจากนั้นจึงทำการหล่อผนังคอนกรีตเสริมเหล็กส่วนปลายล่างขึ้น เมื่อบ่อคอนกรีตได้ที่แล้วจึงเริ่มขุดดินภายในบ่อเพื่อลดแรงเสียดทาน (Skin Friction) ระหว่างดินและผนังด้านในบ่อ ซึ่งแรงด้านนี้จะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับชนิดของดินในพื้นที่ก่อสร้าง โดยในขณะที่ทำการขุดดินนั้นตัวบ่อคอนกรีตฯ จะค่อยๆ จมลงไปในพื้นดิน นอกจากวิธีการขุดดินเพื่อลดแรงต้านทานภายในแล้ว การลดแรงต้านทานที่เกิดขึ้นจากดินภายนอกบ่อคอนกรีตฯ ยังสามารถทำได้โดยใช้วัตถุหล่อลื่น (Lubricant) เช่นน้ำหรือสารละลาย Bentonite ช่วยลดแรงเสียดทานของดินที่กระทำต่อผนังด้านนอกของบ่อควบคู่กันไปด้วย ซึ่งจะช่วยให้บ่อคอนกรีตฯ มีอัตราการจมที่เร็วขึ้นกว่าการขุดดินภายในบ่อเพียงอย่างเดียว หลังจากนั้นทำการก่อสร้างผนังบ่อส่วนบนชั้นต่อไป ใช้วิธีการเช่นเดิมในการลดแรงเสียดทานภายในและภายนอกของบ่อ ทำเช่นนี้ซ้ำๆ กันจนกระทั่งปลาย Cutting Shoe ฝังลึกถึงระดับที่ต้องการ ชั้นสุดท้ายจึงเท

Concrete Plug ที่กันบ่อฯ โดยใช้ท่อ Tremie ในกรณีที่ส่วนปลายล่างบ่อจมอยู่ใต้ระดับน้ำใต้ดิน แล้วจึงทำการสูบน้ำภายในบ่อออกก่อนทำการเทคอนกรีตหรือทรายจนเต็ม ซึ่งในระหว่างการจมนบ่อคอนกรีตฯ นั้นต้องทำการตรวจสอบและควบคุมความเอียงของบ่อ (Tilting) ตลอดเวลาที่ทำการจมนด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้บ่อคอนกรีตฯ เกิดการหนีศูนย์กลางมากเกินไปกว่าค่าที่ยอมให้ ภายหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการจมนบ่อคอนกรีตฯ แล้ว

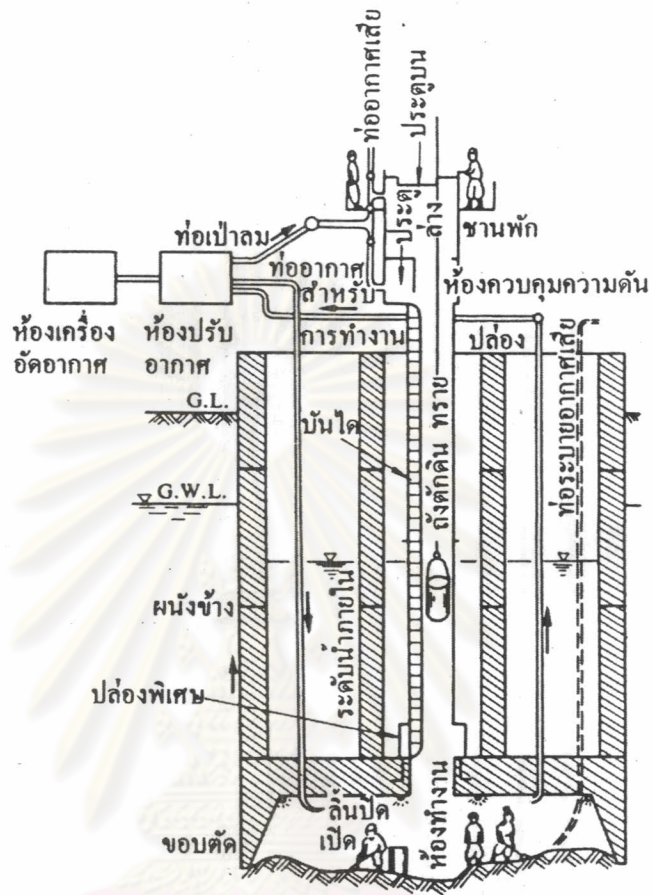
2.4.3 ระบบจมนบ่อคอนกรีตเสริมเหล็กชนิดอัดลม (Pneumatic Caisson)

ระบบ Pneumatic Caisson ดังแสดงในรูปที่ 2.13C เป็นระบบที่มีค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างค่อนข้างสูงและมีวิธีการที่ยุ่งยากเมื่อเทียบกับระบบอื่น แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นระบบที่สามารถควบคุมคุณภาพของงานได้ดีกว่าระบบอื่นๆ เนื่องจากสามารถควบคุมไม่ให้น้ำไหลเข้ามาภายในบ่อในขณะที่ทำการก่อสร้างได้โดยการปรับความดันอากาศที่ปลายล่างของบ่อคอนกรีตฯ ที่เรียกว่าห้องทำงาน (Working Chamber) ให้มากพอที่จะต้านแรงดันจากน้ำใต้ดิน และจากการที่ต้องปรับความดันนี้เองระบบ Pneumatic Caisson จึงมักใช้สำหรับการจมนบ่อที่มีความลึกไม่เกิน 120 ฟุต (50 psi.) จากระดับน้ำใต้ดิน (Teng, 1981) เนื่องจากอาจเกิดอันตรายต่อร่างกายมนุษย์จากการทำงานภายใต้ความกดดันสูงภายในห้องทำงานได้

ลักษณะของบ่อคอนกรีตฯ ชนิดนี้เป็นแบบปลายบนปิด ส่วนปลายล่างของบ่อจะใช้เป็นห้องทำงานซึ่งมีความสูงจากเพดานถึงปลาย Cutting Shoe เพียงพอที่จะให้คนงานเข้าไปปฏิบัติการขุดดินภายในห้องทำงานดังแสดงในรูปที่ 2.14 ส่วนลักษณะภายในของบ่อคอนกรีตฯ จะมีช่องปรับความดันที่บริเวณกลางบ่อ ใช้สำหรับการลำเลียงวัสดุและดินที่ขุดออกมา รวมทั้งเป็นช่องทางให้คนงานเข้าออกอีกด้วย

วิธีการก่อสร้างโดยทั่วไปมีหลักการและวิธีการที่คล้ายกับระบบ Open Caisson คือจะทำการก่อสร้างผนังบ่อคอนกรีตเสริมเหล็กทีละชั้น โดยให้บ่อคอนกรีตฯ จมลงไปในดินด้วยน้ำหนักของตัวเอง ทำการขุดดินภายในห้องทำงานที่ปลายล่างของบ่อเพื่อลดแรงเสียดทานภายในบ่อคอนกรีตฯ แต่ในระบบการจมน Pneumatic Caisson นั้นสามารถใช้การควบคุมความกดดันอากาศภายในห้องทำงานเพื่อช่วยในการจมนบ่อในช่วงแรกซึ่งปลาย Cutting Shoe ยังอยู่ในดินเหนียวซึ่งมีอัตราการไหลซึมของน้ำในดินต่ำได้ โดยการลดความดันอากาศในห้องทำงานภายหลังจากที่ให้คนงานออกจากห้องทำงานแล้ว หลังจากทำการจมนบ่อคอนกรีตฯ จนถึงระดับดินที่ต้องการแล้วจึงทำการเท Concrete Plug ที่กันบ่อฯ โดยใช้ท่อ Tremie แล้วจึงทำการสูบน้ำภายในบ่อออกก่อนทำการเทคอนกรีตหรือทรายจนเต็ม สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการก่อสร้างด้วยระบบการจมน Pneumatic Caisson นั้นคือเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องระบบการ

ควบคุมความกดดันอากาศและระบบหมุนเวียนอากาศภายในห้องทำงานที่ต้องทำการดูแลให้อยู่ในสภาพที่สามารถทำงานได้ตลอดเวลา

รูปที่ 2.14 ลักษณะของบ่อคอนกรีตๆ ที่ก่อสร้างโดยระบบ Pneumatic Caisson (ชัย, 2540)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย